

Hajnali utazás

Varga Zsuzsának

Városok fénybe-pólyált testét zöldde hasítja majd nappal a vonat
Kaszáló fák közt kardok a póznák
penge-sikolyú sín pár mellé füstszakállas fejek hullanak

Csattognak kerekék porget az Idő köd ring a mezőn áttetszőn lebeg s ezüstbe olvad
Korom-permetben suhanunk árván részünk a tájból jegessé dermedt elúszó ablak —

Hajnal van hajnal arcunkba fényesülő

Pályaudvarok szálló havát végő búcsúzások hordják szemünkbe
Lucskos-sárga az éj Rongyos takaróját csavargók fogják össze meztelen álmukat betakarni
Megvillan az ég sárgája — csillagok buknak láthatatlan — s míg sötét sórénye felhőknek lobog fehéren izzik szédít a fegyelem homlokig érő tartóoszlopa följöttünk csattan hanyatlak — A jelzők többé nem állíthatók
Nyílt pályán robognak csont-szerelvények főlköhögött füst szabadító szesz hajítja mellkas-mozdonyunkat: halálunk bennünk-zakatolva nő —

Hajnal van hajnal arcunkba kékülő

Lábunk alatt szétperog a homok korongját a Nap vizre bocsátja
Sirályok bukdácsolnak áramló esüt szárnyukon csillog a csönd jéj gyönyörű testedet té konok szorítsd sziklához feszítod magasra mert arcunkat lobbantja a szél világitótornyai vagyunk a szabadságnak ruhánk lehulló széttört bilincsek holdas örvénylő zuhogásban hullámok fodrán fullad a fény

Odesszánál télen zöld a tenger
Hazánkat kivisszük éjszaka a partra magánnyal mérni a nagyobb magányt
Fölsíkoit a kikötő szirénája — zeng induló hajó kürtje —
Pátyomkin lépcsőjét jegeső veri szaggatott sorozással úzen az Idő mörzessa vérünk Jeszenyin Búcsúját

Odesszánál zöld a tenger és szabadon hajózik a hajnal
Állunk virradatokor — magunkért virrasztó árnyak — szemben a vízzel térdig a habokban állunk iszonyú hóesésben
tájétközön kavargó fényben táncol ragyog a lélek s örzi eszméleten túl a tájat

Sorompóját fölnyitja a tudat
A Földet propeller forgatja Zúg a motor csillagra készülő géppel szorongó álmaink áradnak

Jereván vörös tufája égeti szemed
Hegyek megduzzadt lábát láncolja az út
Mindenütt hó és hó Kaukázus te Pecsorin-magányú magasság asszony-völgyeidet borzolja a szél hágód keskeny gerincén ujjaim hódító csapata küszik és bennem-országoló ragyogásban kalapom húzom télt csúcsaidra fekete királyságunk megkoronázná

Merülj Szevan jeges vizébe
takarózz vitorla-felhőbe zátony-havasokra veszőbe —

Köröttek kard-suhogású a levegő
Sebeznek pengék metszik a tüdőt
madarak zúgnak szárnyal hasítják fejed fölé az eget a Napba tűnő

Hajnal van hajnal arcunkba szédülő

Városok szemedből kislkító testét villanófénybe dermeszti a hajnal
Lebben a függöny-émlékezet
Tárgul nyílik az ég Lencséje fókuszában tisztul magányod ahogy testedről szárad a köd tengerek sója rakódik szívedre úszó partjaikon ringatnak a ringyók most indulj
mert elment a Fekete Asszony is — csillag-kalitikában vergődő madár — és szirmát sugárrá növeszti a Nap míg homlokod parazsa fölizzik
Kaposvár és Szeged Pécs és Pest utcáin hajad lángjai pirosak a szélben karjaid tüzes szárnyakként feszülnek utolsó utazásra készen —

Hajnal van hajnal arcunkat égető

Gyermekeit kihordja az Egyetlen Asszony

Menyegző télben

Tiszánk fölött fáradsz a szél serkésd a reggel — oly szürkőn akár napos halott-szakáll télbe fogott lovak vonják az időt ma halltam siklik vele a szán néha sercén egy hullott ág

Hallgat nagyon a tájunk mint óvott csönd ez a nyugvás olyan őrzött fátylát bontja a hónapai asszony elfogy a hó is elomlik a tél sár nő nem tudja szegény hogy leboritva a hónap s áll most már végig mezítelen

Rácskó György:

Toborzó

vas ránc has tanc lyukas élet kakkas béréd: fogas ág-bogas képed lobogó mutatós aláállás? láné

Petz György:

Szálkásan

I.
Kézbe gyűjtik a kint. Szinte le lehet dobni.
Igy próbállak téged. Gyenge vagy pórusaimhoz.
Nem gyűlsz meg bennem.
Jelvényként bőrömbé égtél, szétszóródtál.
Elviseltek, nem fényezlek már.

II.
Egymás szájába tapostuk a csikket,
Hissz te sem tudod szétvágni hallgatásom.
Összenőttek fogaim.
Még mindig ÉN.

Egyszer még

egyszer még végigmész azon a úton

cipőid érintésének ismerősen tapsol a járda téged szülőngatnak a levelek és hull rád az eső akár a konfettieszók

visszanézhetsz a hódításaidra: ez volt a tél ez lehetett volna a május de másnap reggelre csak üres üvegek maradtak [mindig]

amit magaddal viszel egy zsebben elfér: beköltözhetetlen évszak kideríthetetlen színű eből valami alig emberszabású fájás

egy halom eserép

hiába próbálok összerakni tenyeremben a vér csöpög

de egyszer még végigmész azon az úton

vissza-visszafordulás mintha valaki integetne szöken akár a nyírfák pedig akkor már rég tudod: nem jön utánad senki

Bistey András:

AZ „ÉGESS!” ÚTJA

A kör első együttes jelentkezését „Égess!” címmel 1963. március 7-én rendezték a szegedi bölcsészkar legnagyobb előadóterében, az Auditorium Maximumban. A bemutatkozást nagy várakozás előzte meg, hiszen évek óta nem tartottak a Szegedi Tudományegyetemen hasonló esztet. A termet zsúfolásig megtöltö a közönség előtt hat költő (Kelemen János, Keressy Sándor, Kuvuc Ferenc, Oláh Éva, Rigó Béla, Veress Miklós) és három prózáíró (Bálint Gyula, Bistey András, Vári Péter) mutatkozott be. „Fiatal íróink szerzői estje elé” címmel Kovács Sándor Iván mondott bevezetőt.

A műsor nagy sikert aratott, csúspontja pedig Veress Miklós Türelmetlenség című verse, tumboló lelkesedést kellett. E vers sok vitát váltott ki, maga a szerző sem vette be későbbi kötetébe, akkor azonban kifejezte azt a, korhangulaton alapuló összetartozás érzést, amely egyesítette az „Égess!” gárdáját. Ezt a, jórészt fiatalokból álló közönség igen gyorsan megérezte.

Papjának dogmáitól böles
[papok
csaholjanak sunyi késs
[kuttyák
vessenek gáncsot a lassan
[baktatók
hmtsek fejükre megbánás
[hamuját
kikben kialszik újat
[teremtő lángunk
mert égetve égünk
mert óvatoss
[duhajokra
mindig
[hasznót számolóokra
téli torokból
[kiabálunk

Elni szépen
formálni törvényeinket
vidáman és türelmetlenül
Nem sodorhat el már

lavargó korok
piszkos
[örvénye minket
mert hinni tudunk

trendületlenül
hogy szteinkben végre
legyebfutnak
az örömről mint kanyargó
[sinék

S míg rohanó századunk békes
[jövöbe higgad
fölniveljük mosolygó fiatalok
az igazságot
munkát
és hitet

A közönség lelkesedése is bizonyítja, hogy a műsorban elhangzó költemények jó része, különösen a Türelmetlenség és a nála valamivel halványabb Égess! / Elég a langyosságból! / Bárgyú mosolyokból! / Minek a sok se hideg, se meleg barát? / Szébb a tűz! / Égess, / még ha megégsz te is olykor! / ... / olyan gondolatokat fogalmazott meg, amelyek akkor már „a levegőben voltak”, de nyíltan csak egy-két évvel később esett szó róluk.

Nagyjából abban az időben derült ki, hogy a gazdaság (és az egész társadalom) irányításának régi mechanizmusa túlélté önmagát, s ez a gazdaságban és a politikában is, bizonyos feszültségekhez vezetett.

Mindéből az utca embere annyit érzelt, hogy a fejlődés a számszerű eredmények ellenére lelassult, a dolgok elviselhetetlen lassúsággal, körülményességgel rendeződnek. Mintha elmeszesedett volna valami a társadalom testében, s a kényelmes semmitmondás és semmitcselékvés, az óvatosság, a régi, de már használhatatlan formulákhoz való görcsös ragaszkodás miatt mindig csilkorog valami a gépezetben.

Szinte ugyanebben az időben készült a Nehéz emberek című film, amelyben — és a bemutatását követő vitában — már nyíltan, sarkítva és jóval pontosabban felszínre hozzák az idézett verselben inkább csak ösztönösen felbukkanó gondolatokat.

Korántsem akarjuk eltúlozni az „Égess!”-kör szerepét, hiszen még helyben sem volt szellemileg meghatározó tényező. Amnyi azonban bizonyos, hogy olyan időszakban segített megfogalmazni a társadalom legfontosabb ellentmondásait, amikor ezek az ellentmondások már feszítő erővel jelentkeztek. E feszültségeket az összefoglaló néven új gazdasági mechanizmusnak nevezett gazdasági és társadalmi reform-sorozat oldotta fel, jó fél évtized múlva, de még időben ahhoz, hogy ne okozzanak súlyosabb konfliktusokat, miként ez több szocialista országban történt a következő hat-nyolc évben.

Felmerülhet a kérdés, hogy a kör húsz-huszonnygy éves tagjai az egyetlen gyakran üveggházinak nevezett szellemi légköré-

ben hogyan tudtak érzéklni a jelentkező ellentmondásokat?

Igaz, hogy az egyetem a het-köznapok való világától idegen ismereteket is ad hallgatóinak, de a társadalomtudományok oktatása révén elméletileg közel is hozza őket a társadalom legfontosabb kérdéseire. Ugyanakkor ez az elméleti közelítés valóságos tartalmat nyer azáltal, hogy az ország legkülönbözőbb tájairól és a társadalom legkülönbözőbb rétegeiből érkezett hallgatók kicseréltek ismereteiket, szinte folyamatosan informálják egymást.

Az „Égess!”-kör néhány tagja részt vett az egyetemi KISZ-szervezeteknél a falusi KISZ-szervezeteknél, patronáló munkájában. Ennek során módjuk nyílt közvetlen közelről is bepillantani a falunak a mezőgazdaság szocialista átszervezése utáni életébe. Az új úton első, bizonytalan lépéseit tevő falu megismerése nagy hatást tett a fiatalokra, és segítette őket a tájékozódásban.

Mind Ezek alapján már nem tűnhet furcsának, hogy az „Égess!” fiataljai megéreztek (mert ismételték, inkább megézésről, mint tudatos felismerésről volt szó) a társadalom legfontosabb kérdéseit, s azokról felelősséggel tudták szólni a verseikben. A verseket említtjük, mert már akkor is nyilvánvaló volt, hogy a körnek a líra a legerősebb műfaja. Ezt a kritikák is joggal hangsúlyozták.

A Szegedi Egyetem Kovács Sándor Iván bevezetőjét közbite kritika helyett. Kovács Sándor Iván főként a Kelemen János—Rigó Béla—Veress Miklós harmast dicsérte, de lényegében ezt tette a többi kritikus is, a Dél-magyarországban, illetve a Tiszatájban. A Tiszatáj a rövidértékelés mellett válogatást is közölt az esten elhangzott versekből.

A kritikákkal azonban nem ért véget az „Égess!”-est értékelése, sőt az igazi útta csak ezután kezdődött. A Szegedi Egyetem 1963. május 27-én Türelmetlenség címmel szerkesztéségi cikket közölt, konkrét utalás nélkül, de nyilvánvalóan az „Égess!”-est hatására. A cikk közzajta türelmet-

lenséget különböztet meg, és így sumázza mondanivalóját: „Ne a lácsinyes anyagi kérdések állandas lázadása jellemesse a mi fiataljaink türelmetlenségét, hanem... a tökéletesíteni és tökéletesíteni igyekvő akarata...”

Egyértelműben fogalmazott a Tiszatáj 1963. júniusi számában megjelent, Közélet és irodalmi élet című cikkében Siklós János: „Nem kőkötő modorban írni, de a szegedi „Égess” jelszó is valahol lépteket tévesztett fiatalok hevületéből táplálkozott. Olyan kitűnő fiatalok ezek, akik talán néhány órára vagy néhány napra elszakadtak történelmünk és napjaink realitásától.”

A bírálatok bizonytalanságot keltek az „Égess!”-kör néhány tagjában, de a bizonytalanság nem visszalépésre, inkább a forradalmiság tartalmának továbbgondolására készítette a kör tagjait. Ez arra vezelt, hogy a nézetek némileg távolodtak egymástól, ugyanakkor gazdagodtak, árnyaltabbá váltak.

Néhányan elmaradtak a körből, mivel befejezték vagy abbahagyták tanulmányukat. A többség azonban — a kör magvat alkotó öt-hat szerző — maradt, így viszonylag könnyen nyomom követhető a csoport fejlődése.

Közben új költők is kerültek a kör vonzássába. Közvetlenül az est után, március 27-én jelentkezett verseivel a Szegedi Egyetemen Szepesi Attila, majd a nyári szünet utáni első számban, szeptember 17-én Pécsi Gabriella, október 10-én pedig Petri (Csathó) Ferenc.

Az „Égess!” következő bemutatkozását 1964 márciusában rendezték, ugyancsak az Auditorium Maximumban, népes közönség előtt. A „Heten” címmel tartott est az egy évvel korábbinál mérseletlenebb sikert aratott. Ezúttal véselt Kelemen János, Rigó Béla, Szepesi Attila, Veress Miklós, prózával pedig Bistey András, Merényi László és Vári Péter László lepet a közönség elé.

A „Heten”-est után hamarosan megkezdődött az „Égess!”-kör bomlása, bár ez lassú és korántsem egyértelmű folyamat volt. Néhány költő válságba ju-

tott, amely végül a versírás abbahagyásához vezetett, jóllehet ez csak később, évek múlva vált befejezett tényé (Kelemen János és Rigó Béla esetében). Mások útja éppen ellenkező irányba vezetett: költészetük elmélyült, személyesebb, bensőségebb lett. Veress Miklós nevével elsősorban megemlíteni, valamint a Szepesi Attilát, Szepesi Attila, mint már említettük, később jelentkezett, az „Égess!”-estén nem szerepelt, de a következő hónapokban részé vett a kör rendezvényein.

Az „Égess!” 1964. őszén hivatalosan megszűnt, bár egykori tagjai közül többen továbbra is rendszeresen találkoztak, és 1965. április 9-én megrendezték együttes fellépésüket „Tavasz 1965” címmel. Ezen az esten Gróf József, Kelemen János, Oláh Éva, Rigó Béla, Veress Miklós verssel, Bistey András és Merényi László prózával, Kiss Aurél pszociográfiával szerepelt. A siker ismét szerényebb volt, mint a korábbi esteken.

A lazuló, bomló kör már nem tudja igazán befogadni az egyetemen tanuló újabb, fiatalabb költőket, írókat, pedig voltak néhányan, akik később bizonyították tehetségüket, például Izsák Mária és Ajtony Árpád.

A Szegedi Egyetem 1965. május 8-i számában Veress Miklós „Közösség és tehetség” című cikkében, szinte meg az események sodrában kísérelte meg az „Égess!”-kör tevékenységének értékelését. Felvázolja a kör útját 1962-től 1964 végéig, és keresi a bomlás okait. A megfelelő vezetés hiányát említi, a szűkös publikációs lehetőségeket (melyek ebben az időben sújtották legjobban a fiatalokat a folyóiratokban és a könyvkiadásban egyaránt), s csak a 60-as évek legvégén egyhülték), az elszigetelődést, amelyet a gyakran felszínesen megértett és gyanakvással fogadott jó szándék meghiúsulása okozott. Ma már, nagyobb távlatból nézve hozzátéhetjük, hogy mindezek mellett az „Égess!”-kör felbomlásának alapvető oka, s egyúttal létesítésének legnagyobb eredménye az volt, hogy útsegített tagjait a költővé-tróvá válás első stációján, illetve másokkal tudatosította tehetségük korlátait, s ezzel betöltötte hivatását. Amikor a kör költőifrói megkezdtek saját szuverén világuk megalkotását, ehhez már nem volt szüktség ilyen típusú közösségre.